

UDK 37.011.3-051:811'243:159.955

Zebo NORQUZIYEVA,

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: norkuziyevaz@mail.ru

Nizomiy nomidagi O'zMPU universiteti dotsenti, PhD N.M.Ahmedova taqrizi asosida

BO'LAJAK XORIJIY TIL O'QITUVCHILARIDA REFLEKSIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida refleksiv kompetentlikni rivojlantirishning nazariy va pedagogik asoslari tahlil qilinadi. Turli olimlar tomonidan refleksiv kompetentlik darajalarining tasnifi ko'rib chiqilib, uning pedagogik faoliyatdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, refleksiyani rivojlantirish usullari, refleksiv faoliyat turlari va ularni pedagogik ta'lim jarayonida qo'llash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Talabalarda refleksiv kompetentlikni shakllantirish bosqichlari hamda pedagogik amaliyotning bu jarayondagi o'rni asoslab beriladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, refleksiv kompetentlikni rivojlantirish bo'lajak o'qituvchilarning professional-metodik tayyorgarligi samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: refleksiya, refleksiv kompetentlik, pedagogik faoliyat, xorijiy til ta'limi, pedagogik amaliyot, metodik tayyorgarlik.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ РЕФЛЕКСИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические и педагогические основы развития рефлексивной компетентности будущих учителей иностранных языков. Анализируются различные подходы ученых к классификации уровней рефлексивной компетентности и раскрывается ее значение в профессиональной педагогической деятельности. Особое внимание уделяется методам развития рефлексии, видам рефлексивной деятельности и возможностям их применения в системе педагогического образования. Обоснованы этапы формирования рефлексивной компетентности студентов и роль педагогической практики в данном процессе. Сделан вывод о том, что развитие рефлексивной компетентности является важным фактором повышения эффективности профессионально-методической подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивная компетентность, педагогическая деятельность, обучение иностранным языкам, педагогическая практика.

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING REFLECTIVE COMPETENCE IN FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Annotation

This article examines the theoretical and pedagogical foundations of developing reflective competence in future foreign language teachers. Different scholarly approaches to the classification of levels of reflective competence are analyzed, and its significance in professional pedagogical activity is discussed. Particular attention is given to the methods of developing reflection, types of reflective activities, and their application within the system of teacher education. The stages of developing students' reflective competence and the role of pedagogical practice in this process are also substantiated. The findings indicate that the development of reflective competence is an important factor in improving the effectiveness of professional and methodological training of future teachers.

Keywords: reflection, reflective competence, pedagogical activity, foreign language education, pedagogical practice, methodological training.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy jihatdan tayyorlash jarayoni nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki pedagogik faoliyatni tahlil qilish, baholash va takomillashtirish qobiliyatlarini rivojlantirishni ham talab etadi. Ayniqsa, xorijiy til ta'limi sohasida faoliyat yurituvchi mutaxassislar uchun refleksiv kompetentlik muhim kasbiy sifat sifatida namoyon bo'ladi. Chunki zamonaviy o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, o'qitish jarayonida yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni anglash hamda samarali metodik yechimlarni ishlab chiqish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur.

So'nggi yillarda pedagogika va psixologiya fanlarida refleksiya hamda refleksiv kompetentlik masalalariga bo'lgan qiziqish sezilarli darajada ortib bormoqda. Bu esa ta'lim jarayonida o'qituvchining o'z faoliyatiga ongli munosabatda

bo'lishi, pedagogik tajribani tahlil qilishi va uni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy yondashuvlarning shakllanishi bilan izohlanadi. Refleksiya pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim mexanizmlardan biri bo'lib, u o'qituvchining kasbiy rivojlanishida alohida o'rin tutadi.

Refleksiv kompetentlik muammosi ko'plab psixolog va pedagog olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, A.N. Leontyev[1], A.V. Karpov[2], A.K. Markova[3], P.Ya. Galperin[4], V.V. Davidov[5] kabi olimlarning ilmiy ishlarida refleksiya va refleksiv kompetentlikning nazariy asoslari keng yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda refleksiya shaxsning o'z faoliyatini anglash, tahlil qilish hamda uni takomillashtirishga qaratilgan muhim psixologik mexanizm sifatida talqin etiladi. Shu bilan birga, refleksiv kompetentlik pedagogning kasbiy

faoliyatida yuzaga keladigan muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, samarali pedagogik qarorlar qabul qilish hamda o'qitish jarayonini optimallashtirishga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida baholanadi.

Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida refleksiv kompetentlikni rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki xorijiy til o'qituvchisining kasbiy faoliyati turli metodik yondashuvlar, kommunikativ vaziyatlar va pedagogik sharoitlar bilan bog'liq bo'lib, bu jarayon o'qituvchidan o'z faoliyatini muntazam ravishda tahlil qilish va takomillashtirib borishni talab etadi. Shu sababli refleksiv kompetentlikni rivojlantirish pedagogik ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida refleksiv kompetentlikni rivojlantirishning nazariy-pedagogik asoslarini tahlil qilish, refleksiya usullarini aniqlash hamda pedagogik ta'lim jarayonida ularni samarali qo'llash imkoniyatlarini yoritishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida refleksiv kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik asoslarini aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda bir qator nazariy va empirik tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida pedagogika, psixologiya va metodika sohasidagi ilmiy manbalarni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish usullari qo'llanildi. Shuningdek, refleksiv kompetentlikni rivojlantirishga oid ilmiy qarashlar va yondashuvlarni aniqlash maqsadida mavjud pedagogik tadqiqotlar o'rganildi.

Tadqiqot metodologik asosini refleksiya nazariyasi, shaxs faoliyatining psixologik konsepsiyalari hamda kompetensiyaviy yondashuv tashkil etadi. Mazkur tadqiqotda A.N. Leontyev[1], A.V. Karpov[2], A.K. Markova[3], P.Ya. Galperin[4], V.V. Davidov[5] kabi olimlarning refleksiya va refleksiv kompetentlikka oid ilmiy qarashlari asosiy nazariy manba sifatida xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, taqqoslash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish hamda metodik faoliyat natijalarini umumlashtirish kabi usullardan ham foydalanildi. Bu metodlar orqali talabalarning refleksiv faoliyatini tashkil etish, refleksiv kompetentlikni rivojlantirish jarayonining bosqichlari va samaradorligini aniqlash imkoniyati yaratildi.

Shuningdek, bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining o'quv, tadqiqot va kvaziprofessional faoliyati doirasida refleksiya usullaridan foydalanish imkoniyatlari o'rganildi. Tadqiqot jarayonida metodik portfel yuritish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, darslarni o'z-o'zini tahlil qilish kabi refleksiv faoliyat shakllarining samaradorligi tahlil qilindi.

Natijalar va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida refleksiv kompetentlikni rivojlantirish pedagogik ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Refleksiv kompetentlik talabalarning pedagogik faoliyatini ongli ravishda tahlil qilish, baholash va takomillashtirish qobiliyatini shakllantiradi.

ADABIYOTLAR

1. Leontyev A.N. Problemy razvitiya psixiki - 1990-yil, Moskva - Smysl nashriyoti
2. Karpov A.V. Sistemnaya metodologiya kak osnova razrabotki problemi metokognitivnyx sposobnostey lichnosti – Sistemnaya psixologiya i sotsiologiya, 2014, № 3 (11)
3. Karpov A.V. Spetsifika vzaimosvyazi protsessov metomyshleniya i matematiki.
4. Markova A.K. Formirovanie motivatsii ucheniya, 1990 yil Rossiya.
5. Markova A.K. Motivatsiya ucheniya i ee vospitanie u shkolnikov, 1983.
6. Galperin P.Y. Vvedeniya v psixologiyu – Moskva: Feniks, 2003. – 332 s.
7. Galperin P.Y. Psixologiya myshleniya i ucheniye o poetapnom formirovani umstvennix deystviy, 1966 yil, "Issledovaniya myshleniya v sovetskoy psixologii" ilmiy to'plamida chop etilgan
8. Davidov V.V. Vidi obobshcheniya v obuchenii, 1972 yil, Rossiya
9. Davidov V.V. Problemy razvivayushchego obucheniya, 1986 yil, Rossiya

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, refleksiv kompetentlikni rivojlantirish jarayoni bir necha bosqichda amalga oshiriladi.

Reproduktiv bosqichda talabalar metodik bilimlarni o'zlashtiradi hamda pedagogik faoliyat usullarini takroriy qo'llash orqali tajriba orttiradi.

Tahliliy bosqichda talaba o'zlashtirilgan bilim va faoliyat usullarini baholaydi hamda ularning samaradorligini aniqlaydi.

Ijodiy bosqichda talabalar metodik bilimlarni real pedagogik muhitda mustaqil ravishda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Refleksiv kompetentlikni rivojlantirishda refleksiya usullarining ahamiyati alohida e'tiborga loyiqdir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ichki dialog yuritish, ichki monolog tashkil etish, pedagogik faoliyat natijalarini taxmin qilish hamda faoliyatni rejalashtirish kabi refleksiya usullari talabalarda pedagogik fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, metodik portfel yuritish talabalarning refleksiv kompetentligini rivojlantirishning samarali shakllaridan biri sifatida namoyon bo'ldi. Metodik portfel orqali talabalar o'z pedagogik yutuqlarini tahlil qilish, o'z faoliyatini baholash hamda metodik tajribani tizimlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Pedagogik amaliyot ham refleksiv kompetentlikni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Amaliyot jarayonida talabalar pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, o'z faoliyatini baholash hamda metodik qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu jarayon talabalarning professional-metodik tayyorgarligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, refleksiv kompetentlik bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida muhim psixologik va pedagogik omillardan biri hisoblanadi. Refleksiv kompetentlik o'qituvchining o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim kasbiy sifatdir.

Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida refleksiv kompetentlikni rivojlantirish uchun ta'lim jarayonini refleksiv faoliyatga yo'naltirilgan holda tashkil etish zarur. Bu jarayonda pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, metodik loyihalar yaratish, ilmiy ishlanmalar tayyorlash, darslarni o'z-o'zini tahlil qilish hamda metodik portfel yuritish kabi faoliyat turlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, pedagogik amaliyot bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida refleksiv kompetentlikni shakllantirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Chunki amaliy faoliyat jarayonida talaba o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni hal qilish hamda metodik qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shu tariqa, refleksiv kompetentlikni rivojlantirish bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining professional-metodik tayyorgarligi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi hamda ularning kelajakdagi pedagogik faoliyatida yuqori natijalarga erishishga zamin yaratadi.